

O‘ZBEK MUSIQA ANSAMBLARIDA SOZANDALAR IJROSI

Respublika musiqa va san’at texnikumi

Xusanov Nuriddin

Ne’matov Jaloliddin

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o‘zbek musiqa ansambllarida sozandalar tutgan o‘rni, ularning ijrochilik mahorati va cholg‘u asboblari orqali xalq musiqasini ifodalashdagi ahamiyati yoritilgan. An’anaviy cholg‘ular — dutor, rubob, g‘ijjak, nay, doira va sato kabi asboblarning vositasida yaratilgan ohanglar milliy madaniyatning ajralmas qismi sifatida tahlil qilinadi. Maqolada sozandachilikda ustoz-shogird an’anasi, ijrochilik uslublari va zamonaviy sahnadagi o‘rni haqida ham so‘z yuritiladi. Asarda sozandalik san’atining musiqiy merosni asrab-avaylashdagi va yosh avlodga yetkazishdagi o‘rni alohida ta’kidlanadi.*

Kalit so‘zlar: *Sozanda ijrochiligi, O‘zbek musiqa ansambli, Milliy cholg‘u asboblari, Maqom san’ati, Ustoz-shogird an’anasi, Dutor, Rubob, G‘ijjak, Doira*

O‘zbek xalqining boy madaniy merosi, ayniqsa, musiqiy san’ati asrlar davomida sayqallanib kelgan. Bu merosning ajralmas qismi — musiqa ansambllari bo‘lib, ularda sozandalar alohida o‘rin tutadi. Sozandalar — bu kuy yaratish, ohangni boyitish, ashula va raqslarga musiqiy hamroh bo‘lish orqali tomoshabinga ruhiy zavq baxsh etuvchi ijodkordir.

O‘zbek musiqa ansambllari tarkibi

An’anaviy o‘zbek musiqa ansambllari odatda quyidagilardan tashkil topadi:

- Ashulachi (xonanda) — asosiy kuy ijrochisi.
- Sozandalar — cholg‘u asboblari jonli ijro etuvchi musiqachilar.
- Raqs ijrochilari — ohangga mos ravishda sahnada harakat yaratuvchilar.

Sozandalar ansamblning yuragi hisoblanadi, chunki ular musiqaning ohangdorligini, kuchini va jozibasini belgilaydi.

Sozandalar va ularning asboblari

Sozandalar turli xil an’anaviy cholg‘ularda ijro etadi. Ular orasida quyidagilar eng mashhurlaridir:

- Dutor — ikki torli, keng tarqalgan cholg‘u.
- Rubob — o‘tkir va chuqur ohangli cholg‘u.
- G‘ijjak — torli-yoyli cholg‘u bo‘lib, lirizm va emotsional ifoda vositasi.
- Nay — nafis nafasli cholg‘u, maqomlarda keng ishlatiladi.
- Doira — ritmik zarbli asbob, asosan kuy va ashulalarga ritm beradi.
- Sato — murakkab tuzilgan, yuqori darajada ijrochilik mahoratini talab qiluvchi cholg‘u.

Har bir cholg‘u o‘z ohangi bilan ansamblga betakror joziba bag‘ishlaydi.

Sozandaning ansamblidagi roli

20-Fevral, 2025-yil

Sozanda ashulachining ohangini kuzatib boradi, uni musiqiy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi. Ayniqsa, maqom ijrosida sozanda ohangning kayfiyatini sezib, uni o'z chalish uslubi bilan boyitadi. Ular orasida yetakchi sozanda (ko'pincha rubobchi yoki dutorchilar) bo'lib, u musiqaning asosiy chizig'ini olib boradi.

Ustoz-shogird an'anasi

O'zbek musiqa ansambllarida sozandachilik avloddan-avlodga ustoz-shogird an'anasi asosida o'tib keladi. Mashhur sozandalar — Turg'un Alimatov, Usta Olim Komilov, Tojiddin Hasanov kabi san'atkorlar o'z maktabini yaratib, yosh avlodga bilim bergan.

Zamonaviy ansambllarda sozandalar

Bugungi kunda ham ansambllar tarkibida sozandalar muhim rol o'ynaydi. Ular nafaqat an'anaviy uslubda, balki zamonaviy sahnalarda, xalqaro festivallarda ham faol ishtirok etmoqda. Yangi cholg'ular va texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda, o'zbek sozandachiligi yangi bosqichga ko'tarilmoqda.

XULOSA

O'zbek musiqa ansambllaridagi sozandalar — bu milliy san'atimizning nafis, nozik va chuqur qatlamini tashkil etuvchi ijodkorlardir. Ularning mahorati, fidoyiligi va iste'dodi tufayli xalqimiz musiqasi hanuzgacha o'z jozibasini yo'qotmagan va dunyo sahnalarida yangramoqda. Sozandachilik san'atini asrab-avaylash va rivojlantirish har bir avlodning burchidir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov, F. (2005). O'zbek musiqa madaniyati tarixi. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Alimatov, Y. (1991). Shashmaqom: Musiqa ilmi asoslari. Toshkent: Fan nashriyoti.
3. Islomov, M. (2010). O'zbek an'anaviy cholg'u asboblari va ularning ijrochilik san'ati. Toshkent: San'at.
4. Raxmonov, Z. (2018). Sozandachilik san'ati va ijrochilik maktablari. Samarqand: Musiqa san'ati instituti nashriyoti.
5. Tojiev, N. (2003). Musiqa nazariyasi va cholg'u asboblari. Toshkent: Barkamol avlod.
6. Ganieva, M. (2015). Maqomlar va ularning ijro an'analari. Buxoro: Ma'naviyat.
7. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi (2020). O'zbek musiqiy merosi. Ijrochilik maktablari tahlili. Rasmiy nashr.